

Originalni naučni članak

STAVOVI UČENIKA OSNOVNE ŠKOLE PREMA NASTAVNIKU FIZIČKOG VASPITANJA

*UDK 316.644-057.874:796
371.3.:796*

Velimir Miličković

Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Univerzitet u Novom Sadu, Srbija

Veljko Vukićević¹

Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Univerzitet u Novom Sadu, Srbija

Stanko Zečević

Osnovna škola „Svetozar Miletić“, Vrbas, Srbija

Slobodan Vignjević

Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Univerzitet u Novom Sadu, Srbija

Apstrakt: Cilj istraživanja je bio utvrđivanje faktorske strukture skale procene Uпитnika stavova prema nastavniku fizičkog vaspitanja (USF), kao i utvrđivanje postojanja polnih, uzrasnih i razlika prema tome da li učenici treniraju neki sport izvan škole ili ne, a u pogledu stavova prema različitim kompetencijama nastavnika fizičkog vaspitanja. Na uzorku od 119 učenika oba pola, od petog do osmog razreda osnovne škole, primenjena je skala procene USF, nastala po ugledu na postojeće instrumente za procenu stavova učenika prema fizičkom vaspitanju i nastavniku fizičkog vaspitanja. Faktorska struktura utvrđena je primenom faktorske analize. Rezultati ANOVE za polne razlike ukazuju na to da ne postoje statistički značajne razlike u stavovima učenika i učenica prema kompetencijama nastavnika fizičkog vaspitanja. Rezultati ANOVE za razlike između učenika koji treniraju i onih koji ne treniraju neki sport, ukazuju na to da postoje statistički značajne razlike između ovih grupa ispitanika na faktoru socio-emocionalne kompetencije nastavnika u smeru da su učenici koji treniraju neki sport naklonjeniji socio-emocionalnim kompetencijama nastavnika. Rezultati ANOVE za uzrasne

¹ ✉ vukicevicveljko9@gmail.com

razlike ukazuju na to da postoje statistički značajne razlike između mlađih i starijih učenika, na oba faktora, u smeru da su mlađi učenici naklonjeniji i socio-emocionalnim i profesionalnim kompetencijama nastavnika fizičkog vaspitanja. Stavovi prema nastavniku daju vredne informacije o tome šta učenici misle i osećaju prema njemu, te se tako stvaraju adekvatni uslovi za izvođenje promena i unapređenje nastave i odnosa sa učenicima.

Ključne reči: *stavovi učenika, nastavnik fizičkog vaspitanja, kompetencije*

UVOD

Sa promenama i sve većim razvojem savremenih tehnologija menja se i uloga nastavnika u vaspitno-obrazovnom procesu. Prema tradicionalnom pristupu, koji je delimično još uvek prisutan, nastavnik je predavač i ima autoritet, dok su učenici u najvećoj meri neaktivni i izloženi frontalnom obliku rada, te se najviše pažnje posvećuje nastavnom gradivu. Međutim, takav vid izvođenja nastave može negativno uticati na motivaciju učenika. Ako se uzme u obzir da je prema ovom pristupu komunikacija između nastavnika i učenika najčešće jednosmerna, individualne potrebe pojedinaca obično bivaju zanemarene, te učenici nisu dovoljno motivisani (Karanac, Papić, i Jašić, 2010). Savremeni pristup umnogome je drugačiji od tradicionalnog. Nasuprot nekada zastupljenom autokratskom, danas je sve zastupljeniji demokratski način rada. Svrha savremenog pristupa ogleda se u postizanju ciljeva obrazovanja kroz interakciju nastavnik – učenik. Kako bi se do tih ciljeva stiglo, potrebno je konstantno usavršavanje učenika, ali i nastavnika, promena i usavršavanje tehnika i metoda rada, kao i načina izvođenja nastave.

Veliki broj dosadašnjih istraživanja bio je usmeren na ispitivanje faktora koji su povezani sa uspehom u učenju i izvođenju nastavnog procesa. Rezultati su najčešće ukazivali na različite psihološke i druge karakteristike deteta kao glavne faktore (osobine ličnosti, pol, uzrast, sposobnosti, itd.), ali ne treba zanemariti ni brojne elemente školskog okruženja kao bitne karike u ovom procesu. Pored istraživanja, i nastavna praksa ukazuje na to da je broj tih elemenata veliki, pa se može istaći organizacija nastave, nastavni sadržaji, fizički uslovi, opremljenost škole za izvođenje nastave, podrška porodice, itd. (Đigić, 2013). Međutim, kao što je već napomenuto, jedan od najbitnijih elemenata je nastavnik. Pozitivna i negativna ponašanja nastavnika u velikoj meri određuju efektivnost rada u učionici i značajno utiču na postignuće učenika, kao i na interpersonalne odnose između učenika i nastavnika i zadovoljstvo učenika, kako nastavnikom tako i samom nastavom. Može se izdvojiti nekoliko specifičnih ponašanja i karakteristika nastavnika koje utiču na efektivnost nastave svih školskih predmeta i nivoa razreda. Te karakteristike su: ličnost nastavnika, upravljanje razredom i

organizacija, organizovanje i orijentisanje u nastavi, primena instrukcija, praćenje potencijala i napretka učenika i profesionalizam (Stronge, 2007). Od posebnog značaja za konkretno istraživanje svakako su karakteristike poput ličnosti nastavnika i upravljanje razredom i organizacija, ali ne treba zanemariti ni ostale. Kada je u pitanju ličnost nastavnika, bitno je napomenuti da način na koji nastavnik prezentuje sebe značajno utiče na odnos nadređenih, kolega i učenika prema njemu. Vrlo često učenici povezuju ljubav prema određenom predmetu sa nastavnikom. Neke od karakteristika ličnosti nastavnika koje se posebno cene jesu sklonost korišćenju ličnog iskustva kao primera u vođenju nastave, razumevanje osećanja učenika, smisao za humor, prikladno oblačenje, održavanje poverenja i poštovanja, fleksibilnost i spontanost, uživanje u podučavanju i očekivanje da i učenici uživaju u učenju, pažljivo slušanje učenika, tretiranje svih učenika na isti način, aktivan rad sa učenicima i sl. Kada je u pitanju upravljanje razredom može se reći da su neki od bitnijih aspekata jasno izražavanje očekivanja koje nastavnik ima od učenika, ohrabrivanje interakcije, uspostavljanje jasnih pravila, pokazivanje konzistentnosti u upravljanju razredom i sl. (Stronge, 2007). Kao što je već navedeno, osobine ličnosti, stil vođenja nastave, odnos prema gradivu, odnos prema učenicima, ponašanje na času – samo su neke od važnih karakteristika nastavnika. Kako bi se sve ove karakteristike objedinile pod jedan koncept i time se olakšalo istraživanje povezanosti uspešnosti nastavnog procesa i karakteristika nastavnika, često se govori o konceptu upravljanja razredom. Taj koncept se pre svega odnosi na sve postupke nastavnika u cilju pokretanja i održavanja aktivnosti učenja na času, pri čemu se ti postupci odnose na upravljanje vremenom, prostorom, aktivnostima, materijalima za rad i ponašanjem učenika u grupi. Na taj način, nastavnik kao „vođa“ nastavnog procesa koristi svoje lične i profesionalne kapacitete i u saradnji sa ostalim članovima obrazovno – vaspitnog procesa, planira, inicira i održava određene procese, te tim nastavu čini uspešnom (Đigić, 2013). U skladu sa prethodnim, može se zaključiti da je za uspeh potrebno da nastavnik poznaje moguće efekte svojih postupaka, te da ih u praksi primeni na adekvatan način, što podrazumeva prilagođavanje i kombinovanje načina rada, procedura i metoda potrebama i specifičnim karakteristikama odeljenja.

Kada su u pitanju osobine uspešnih nastavnika, dosadašnja istraživanja ukazuju na važnost njihovog daljeg proučavanja. Naime, pokazano je da su stavovi učenika prema učenju, nastavi i školi, kao i školski uspeh povezani sa njihovim doživljajem osobina nastavnika (Đigić, 2013). U tim istraživanjima se kao kategorije osobina nastavnika navode svojstva ličnosti nastavnika, ponašanje i odnos prema učenicima, način rada u nastavi, socijalna uloga nastavnika i spoljašnji izgled. Istraživanje (Đigić, 2013) ukazuje na to da učenici dobrim i uspešnim smatraju one profesore koje karakterišu toplina, prijateljski odnos, doslednost, pravičnost, smisao za humor, ljubaznost, saradljivost, razumevanje problema učenika, otvorenost mišljenja, različita interesovanja, spremnost nastavnika da pomogne, dopuštanje veće aktivnosti učenika, dobro poznavanje sopstvenog

predmeta, demokratičnost (Đigić, 2013). Mnogi autori smatraju da pozitivna iskustva vezana za nastavu fizičkog vaspitanja mogu poslužiti učenicima da usvoje fizičku aktivnost kao deo svog životnog stila jednom kada budu odrasle osobe (Sallis i McKenzie, 1991). U vezi sa tim, jako je važno identifikovati motivacione, kognitivne i afektivne procese koji određuju doživljavanje fizičkog vaspitanja kao predmeta koji učenicima predstavlja prijatno i važno iskustvo. Pored toga, uspešnost izvođenja nastave fizičkog vaspitanja u velikoj meri zavisi od nastavnika i njegovih instruktivnih veština. Istraživanja u oblasti fizičkog vaspitanja ukazuju na to da ponašanje nastavnika u velikoj meri utiče na stavove učenika, kako na pozitivan, tako i na negativan način. Naime, učenici koji su imali pozitivna iskustva sa nastavnikom fizičkog vaspitanja izveštavaju da imaju pozitivan stav prema ovom predmetu (Subramaniam & Silverman, 1999). Kada je u pitanju disciplina učenika na nastavi fizičkog vaspitanja, navodi se da je percepcija okruženja u kojem se tačno zna zadatak koji treba izvesti povezana sa intrinzičkim motivima koje nastavnici podstiču kao uzorno ponašanje na času (Bakirtzoglou i Ioannou, 2011). U istraživanju u kom su učestvovali učenici VI, VII i VIII razreda osnovne škole ispitivani su stavovi prema nastavniku i časovima fizičkog vaspitanja. Rezultati ukazuju na to da učenici vole raznovrsnost aktivnosti na času, vole svoje nastavnike i zabavljaju se na času fizičkog vaspitanja. Kada su u pitanju osobine nastavnika, učenici najviše cene prijateljski naklonjene nastavnike koji poseduju dobre fizičke veštine, a najmanje im se sviđa kada je nastavnik naklonjen veštijim učenicima (Ryan, Fleming, & Maina, 2003). Nastavnici koji žele da iskustva učenika vezana za nastavu fizičke kulture budu pozitivna moraju biti svesni ponašanja i karakteristika načina života koje bi mogle biti uvredljive za učenike. Rezultati jednog istraživanja pokazali su da su učenici nastavnika fizičkog okarakterisali kao omiljenu odraslu osobu u školi, kao i da postoji posebna relacije između sklonosti ka pomaganju od strane nastavnika i imenovanja nastavnika kao omiljenog (Aicinena, 1991). Brumbach (1968) je, sa druge strane, u svom istraživanju zapazio da je do poboljšanja došlo kod onih učenika gde nastavnik ispoljava personalizovan stil rada sa učenicima (pamti njihova imena, priča sa njima o njihovoj kondiciji, učestvuje u času) (Aicinena, 1991). Postoje neka istraživanja koja ukazuju na to da se učenici koji ispoljavanju nepovoljna osećanja prema fizičkom vaspitanju često uzdržavaju od uključivanja u fizičke aktivnosti van škole (Subramaniam & Silverman, 1999). Za razliku od situacije kada učenici imaju pozitivan stav prema fizičkom vaspitanju, kada je stav negativan podučavanje i učenje postaju teški za sve koji su u taj proces uključeni (Subramaniam & Silverman, 1999). Pored toga, učenice kao važno ističu i mogućnost da poboljšaju svoje sposobnosti i da se na času zabave. One kao najveću manu nastavnika vide omalovažavanje učenika, nepopustljivost i neobjektivnost (Ilić i Stević, 1966). Nešto obimnije istraživanje, koje je obuhvatilo 928 učenika osnovnih i 452 učenika srednjih škola iz manjih mesta u Srbiji pokazuje da, prema proceni učenika, nastavnici fizičkog vaspitanja kao značajne karakteristike najčešće pokazuju fizičke i stručne kvalitete, dobru fizičku kondiciju, prirodnost, poštenje i

društenost (Radovanović, 1994). Pored toga, neki nalazi ukazuju na to da učenici najviše cene nastavnike koji su pristupačni i prijatni, dobro organizovani i imaju poverenja u učenike, te da nije poželjno da izazivaju strah, da su neinteresantni i kada nepravedno ocenjuju, a učenike ismevaju (Radovanović, Arunović, Madić, i Višnjic, 1993). Neka istraživanja poredila su stavove dečaka i devojčica prema fizičkom vaspitanju i fizičkoj aktivnosti, te se pokazalo da dečaci pokazuju pozitivnije stavove prema aktivnostima koje su izazivajuće i sadrže elemente rizika, dok su devojčice pokazivale pozitivan stav prema fizičkim aktivnostima najviše iz socijalnih razloga (Smoll & Schutz, 1980; Subramaniam & Silverman, 1999). Pored toga, rezultati istraživanja polnih razlika govore u prilog većoj privrženosti dečaka predmetu fizičko vaspitanje (Colley, Comber, & Hargreaves, 1994; Subramaniam & Silverman, 1999), te i to može biti jedno od objašnjenja postojanja razlika u stavu prema fizičkom vaspitanju. Kada su u pitanju polne razlike u stavovima prema nastavnicima, ranija istraživanja pokazuju da učenice imaju povoljnije stavove prema nastavnicima i školi generalno u odnosu na učenike, ali i da one u većoj meri doživljavaju pozitivnije stavove nastavnika prema njima (Brophy & Good, 1974; Bratanić i Maršić, 2004). Kada su u pitanju starosne razlike, istraživanja pokazuju da generalno mlađa deca pokazuju pozitivniji stav prema fizičkom vaspitanju u poređenju sa starijom (Wersch, Trew, & Turner, 1992). U vezi sa ponašanjem nastavnika prema učenicima, istraživanja pokazuju da nastavnici fizičkog vaspitanja više pažnje posvećuju dečacima nego devojčicama, te da dečacima pružaju veći stepen prihvatanja i pohvala, nego devojčicama (Duffy, Warren, & Walsch, 2001; Nicaise, Cogerino, Bois, & Amorose, 2006). U vezi sa ovim rezultatima, može se pretpostaviti da različit odnos nastavnika prema dečacima i devojčicama može biti značajan faktor koji utiče na njihov različit stav prema nastavniku i nastavi fizičkog vaspitanja.

Cilj ovog istraživanja je bio da se utvrdi struktura skale procena stavova učenika prema nastavniku fizičkog vaspitanja i da se vidi da li postoje polne i uzrasne razlike među učenicima u pogledu stavova prema kompetencijama nastavnika fizičkog vaspitanja.

METOD

Uzorak ispitanika

U istraživanju je učestvovalo 119 ispitanika, učenika Osnovne Škole „Branko Radičević“ iz Savinog Sela, uzrasta od 11 do 14 godina. Uzorak je obuhvatio 64 devojčice (54%) i 55 dečaka (46%), od petog do osmog razreda. Bilo je 23 učenika petog (19%), 37 učenika šestog (31%), 21 učenik sedmog (18%) i 38 učenika osmog razreda (32%). Od toga, 76 (64%) učenika trenira neki sport, dok 43 (36%) učenika ne trenira.

Merni instrumenti

USF (Upitnik stavova prema nastavniku fizičkog vaspitanja) – Ovaj upitnik je formiran po ugledu na upitnik konstruisan od strane 36 eksperata iz oblasti sportske pedagogije (Luke & Cope, 1994). U konačnoj formi skale procene stavova korišćene u ovom konkretnom istraživanju ajtemi su od strane autora u izvesnoj meri prilagođeni proceni stavova učenika prema nastavniku fizičkog vaspitanja. Cilj je bio da skala procene obuhvati sve tri komponente stavova (emocionalnu, kognitivnu i konativnu) kako bi se dobio što bolji uvid u stavove učenika. Ukupan broj ajtema ove skale je 30. Međutim, na osnovu preliminarnih analiza broj ajtema je redukovana na 24. Ispitanici su na stavke stavova odgovarali na trostepenoj skali Likertovog tipa. Odgovori su varirali od 1 – ne slažem se, preko 2 – nisam siguran, do odgovora 3 – slažem se.

Organizacija i tok istraživanja

Istraživanje je sprovedeno u Osnovnoj Školi „Branko Radičević“ iz Savinog Sela, u aprilu 2018. godine. Pre samog ispitivanja, ispitanicima su date instrukcije za odgovaranje na upitnik, a isto tako i informacije o svrsi testiranja, za šta će se podaci koristiti i ko će biti upoznat sa rezultatima. Ispitivanje je bilo anonimno, a upitnici su bili odštampani na papiru i popunjavani u toku školskog časa. Ispitanici su odgovore davali zaokruživanjem odgovarajućeg broja koji je reprezentovao stepen slaganja ispitanika sa svakom tvrdnjom. Takođe, upitnici su rađeni individualno, a vreme odgovaranja nije bilo ograničeno.

Metode i obrade podataka

U cilju utvrđivanja faktorske strukture upitnika USF, sprovedena je faktorska analiza. Kako bi se utvrdila povezanost između dobijenih faktora izračunate su korelacije. U cilju utvrđivanja postojanja razlika po polu i po tome da li učenici treniraju neki sport sprovedena je jednosmerna analiza varijanse. U cilju utvrđivanja postojanja razlika između starijih i mlađih ispitanika u stavovima prema nastavniku fizičkog vaspitanja, sprovedena je jednosmerna analiza varijanse.

REZULTATI

U cilju utvrđivanja faktorske strukture upitnika USF, primenjena je faktorska analiza. U analizi su zadržane dve glavne komponente koje zajedno objašnjavaju 26.57% varijanse sistema varijabli.

Tabela 1. Matrica strukture skale procene USF

	Stavke	Komponente	
		Socio – emocionalne kompetencije ($\alpha=.73$)	Profesionalne kompetencije ($\alpha=.66$)
5.	Igre koje nam zadaje nastavnik fizičkog bi trebale da budu zanimljive.	.669	
13.	Nastavnik fizičkog bi trebao da čini naš čas fizičkog zanimljivim.	.576	
18.	Jako je važno da nastavnik fizičkog bude ljubazan i prijatan prema učenicima na času.	.543	
8.	Igre koje nam zadaje nastavnik fizičkog ne bi trebale da budu dosadne.	.539	
29.	Nastavnik fizičkog bi stalno trebao da bude uredan i u sportskoj opremi na času.	.521	
27.	Nastavnik fizičkog bi trebao da ima razumevanja prema učenicima kojima fizičko vaspitanje nije omiljeni predmet.	.512	
25.	Mislim da nastavnik fizičkog treba da se trudi da zainteresuje učenike za aktivnosti na času.	.488	.312
26.	Mislim da nastavnik fizičkog i sam treba da shvata važnost i korisnost fizičkog vaspitanja.	.455	
1.	Jako je važno da nastavnik fizičkog podstiče fer-plej princip na času.	.428	
30.	Nastavnik fizičkog bi trebao da razume da neko ne voli fizičko vaspitanje.	.402	
12.	Mislim da je dobro da nastavnik fizičkog shvata da neki učenici ne mogu da odrade neku vežbu iz prvog puta.	.400	.304
4.	Mislim da je dobro to da nastavnik fizičkog zahteva da na času budemo uvek u sportskoj opremi.	.387	.336
24.	Nastavnik fizičkog ne bi trebao da toleriše nedisciplinu na času.	.350	
16.	Igre koje zadaje nastavnik fizičkog bi trebale da budu takve da svako može da ih uradi.	.313	
20.	Mislim da bi i sam nastavnik fizičkog trebao da živi zdravim životom.		.652
17.	Nastavnik fizičkog bi trebao da ceni trud na času (npr. donošenje opreme).		.644
22.	Nastavnik fizičkog ne treba da učini čas fizičkog vaspitanja korisnim.		-.632

23.	Mislim da bi nastavnik fizičkog trebao da prati i ističe naše uspehe u takmičenjima.		.604
19.	Nastavnik fizičkog ne bi trebao da bude osećajan i pun razumevanja.		-.479
7.	Nastavnik fizičkog bi trebao da čini to da shvatim koliko je fizičko vaspitanje bitno.		.414
15.	Nastavnik fizičkog bi trebao da zahteva sportsku opremu svaki čas.	.331	.380
28.	Bitno je da nastavnik fizičkog vodi računa o bezbednosti učenika u svakom trenutku.		.365
21.	Nastavnik fizičkog ne bi trebao redovno da pregleda higijenu opreme.		-.355
11.	Odgovornost i savesnost je nešto što treba da odlikuje nastavnika fizičkog.	.345	.346

Iz Tabele 1. može se zaključiti da je prva glavna komponenta opisana putem indikatora koji se odnose na prijatnost i ljubaznost nastavnika, stepen razumevanja upućen učenicima, prilagođavanje vežbi sposobnostima učenika, sklonost nastavnika da vežbe i časove učini zanimljivim za učenike i na taj način ih motiviše i podsticanje fer-plej principa na časovima, te je ovaj faktor nazvan socio-emocionalne kompetencije nastavnika. Drugu glavnu komponentu opisuju ajtemi koji se odnose na doslednost nastavnika, isticanje korisnosti i važnosti fizičkog vaspitanja, odgovornost i savesnost nastavnika, isticanje truda i uspeha učenika od strane nastavnika i pridržavanje nastavnika zdravom životu i zahtevima koje postavlja učenicima, te je ovaj faktor nazvan profesionalne kompetencije nastavnika.

Tabela 2. *Korelacija dobijenih faktora*

	Profesionalne kompetencije
Socio-emocionalne kompetencije	.198*

*Korelacija je značajna na nivou .05

Uvidom u korelaciju dobijenih faktora, može se reći da postoji statistički značajna povezanost, pri čemu je ta povezanost niska, što znači da su u pitanju relativno nezavisni faktori.

U cilju utvrđivanja postojanja razlika po polu u pogledu stavova učenika prema nastavniku fizičkog vaspitanja sprovedena je jednosmerna analiza varijanse. Rezultati ukazuju na to da ne postoje statistički značajne polne razlike, kako u slučaju prvog faktora ($F=.23$, $df=117$, $p=.63$), tako ni u slučaju drugog faktora ($F=.02$, $df=117$, $p=.90$).

Tabela 3. *Deskriptivni pokazatelji za varijablu treniranje sporta*

		N	AS	SD
Socio–emocionalne kompetencije	Trenira	76	2.78	.18
	Ne trenira	43	2.65	.29
Profesionalne kompetencije	Trenira	76	2.42	.16
	Ne trenira	43	2.38	.18

Na osnovu deskriptivnih pokazatelja prikazanih u Tabeli 3 može se zaključiti da veći skor ostvaruju oni učenici koji treniraju neki sport u odnosu na one koji ne treniraju kada je u pitanju faktor socio-emocionalne kompetencije.

Tabela 4. *Rezultati jednosmerne analize varijanse za varijablu treniranje sporta*

	df	F	p
Socio-emocionalne kompetencije	117	8.27	.005
Profesionalne kompetencije	117	1.92	.168

Na osnovu rezultata jednosmerne analize varijanse (Tabela 4.) može se zaključiti da su razlike između onih učenika koji treniraju i onih koji ne treniraju statistički značajne. U skladu sa rezultatima iz Tabele 3. može se zaključiti da statistički značajne razlike postoje na faktoru socio -emocionalne kompetencije u smeru da se učenici koji treniraju statistički značajno razlikuju od onih koji ne treniraju u pogledu stavova prema socio -emocionalnim kompetencijama nastavnika. Naime, može se reći da učenici koji treniraju više cene ove kompetencije kod nastavnika fizičkog vaspitanja.

U cilju utvrđivanja postojanja razlika po uzrastu u pogledu stavova učenika prema nastavniku fizičkog vaspitanja sprovedena je jednosmerna analiza varijanse. Rezultati ove analize ukazuju na to da postoje statistički značajne razlike po uzrastu, kako u slučaju prvog faktora, tako i u slučaju drugog faktora.

Tabela 5. *Deskriptivni pokazatelji za varijablu uzrast*

		N	AS	SD
Socio–emocionalne kompetencije	Mlađi	60	2.78	.17
	Stariji	59	2.68	.28
Profesionalne kompetencije	Mlađi	60	2.44	.17
	Stariji	59	2.37	.16

Na osnovu deskriptivnih pokazatelja prikazanih u Tabeli 5. može se zaključiti da veći skor ostvaruju mlađi učenici u odnosu na starije kada su u pitanju oba faktora, i socio -emocionalne kompetencije i profesionalne kompetencije.

Tabela 6. *Rezultati jednosmerne analize varijanse za varijablu uzrast*

	df	F	p
Socio – emocionalne kompetencije	117	5.83	.017
Profesionalne kompetencije	117	4.40	.038

Na osnovu rezultata jednosmerne analize varijanse (Tabela 6.) može se zaključiti da su razlike između mlađih i starijih učenika statistički značajne. U skladu sa rezultatima iz Tabele 5. može se zaključiti da statistički značajne razlike postoje na faktoru socio-emocionalne kompetencije, kao i na faktoru profesionalne kompetencije, u smeru da se mlađi učenici statistički značajno razlikuju od starijih u pogledu stavova prema socio-emocionalnim i profesionalnim kompetencijama nastavnika. Naime, može se reći da mlađi učenici više cene ove kompetencije kod nastavnika fizičkog vaspitanja

DISKUSIJA

Rezultati ovog istraživanja sugerišu da latentni prostor, tj. faktorsku strukturu upitnika USF čine dve latentne dimenzije, tj. faktora. Prvi faktor, imenovan kao socio-emocionalne kompetencije nastavnika, odnosi se na različite oblike prijatnog, razumevajućeg ponašanja nastavnika. Sadržaj ove dimenzije ide u prilog podacima nađenim u literaturi koja govori o kompetencijama nastavnika (Jennings i Greenberg, 2009). Drugi izolovani faktor, imenovan kao profesionalne kompetencije nastavnika, odnosi se na odgovornost, doslednost i savesnost nastavnika fizičkog vaspitanja. Može se reći da se ova dimenzija odnosi na ona ponašanja nastavnika koja bi trebalo da budu primer učenicima. Sadržaj ove dimenzije, kao i prethodne, ide u prilog podacima pronađenim u literaturi (Mićanović, 2012). Iako u literaturi i ranijim istraživanjima sama podela i struktura spomenutih kompetencija nije identična onoj dobijenoj u ovom konkretnom istraživanju, može se reći da ona odgovara opisima kompetencija utvrđenim u već postojećoj literaturi (Mićanović, 2012; Markuš, 2010; Jennings & Greenberg, 2009). Treba napomenuti i da je struktura izdvojenih faktora u većoj meri saglasna sa rezultatima nekih ranijih istraživanja, koja navode kategorije osobina nastavnika koje učenici često procenjuju i koje su im bitne (Đigić, 2013; Ilić i Stević, 1966; Radovanović, 1994). Naime, očekivano je da će devojčice

u odnosu na dečake biti naklonjenije socio-emocionalnim i profesionalnim kompetencijama nastavnika. Međutim, ova pretpostavka nije potvrđena, te se može reći i da rezultati nekih ranijih istraživanja nisu replikovani (Ilić i Stević, 1966; Brophy & Good, 1974; Bratanić i Maršić, 2004). Može se pretpostaviti da do značajnih razlika nije došlo usled relativne neujednačenosti uzorka po polu.

Kada je u pitanju pretpostavka vezana za utvrđivanje razlika u stavovima učenika prema nastavniku fizičkog vaspitanja u zavisnosti od toga da li mimo škole treniraju neki sport ili ne, može se reći da je ona delimično potvrđena. Naime, statistički značajne razlike dobijene su u pogledu stava učenika prema socio-emocionalnim kompetencijama nastavnika, ali ne i u slučaju profesionalnih kompetencija. U vezi sa tim, pokazano je da su učenici koji mimo škole treniraju neki sport u odnosu na one koji ne treniraju, naklonjeniji socio-emocionalnim kompetencijama nastavnika. U tom kontekstu, može se reći i da su delimično potvrđeni rezultati nekih ranijih istraživanja (Višnjic, Martinović, Ilić, i Marković, 2010). Naime, može se pretpostaviti da učenici koji treniraju neki sport izvan školskog konteksta već imaju usađene vrednosti koje podrazumevaju socio-emocionalne kompetencije i da ih zbog toga u većoj meri cene. Pokazano je da su mlađi učenici naklonjeniji i socio-emocionalnim i profesionalnim kompetencijama nastavnika fizičkog vaspitanja, u odnosu na starije učenike. U vezi sa tim može se reći da su relativno potvrđeni rezultati ranijih istraživanja (Višnjic, Martinović, Ilić, i Marković, 2010) i neki podaci pronađeni u literaturi (Kermeci, 2011). Objašnjenje dobijenih rezultata može se izvesti na nekoliko načina. Pre svega, može se pretpostaviti da kod starijih učenika (sedmi i osmi razred) usled perioda adolescencije u koji ulaze, i na koji se prilagođavaju, dolazi do pojave određene nezainteresovanosti i protivljenja svemu što ima veze sa školom. Za razliku od prva četiri razreda osnovne škole kada nisu imali nastavnika fizičkog vaspitanja, već su te časove držali nastavnici razredne nastave, oni se u ovom periodu tranzicije susreću sa novim autoritetom, koji ne poznaju dovoljno dobro. U tom razvojnom periodu, može se pretpostaviti, poslušnost i poštovanje autoriteta je mnogo prisutnije. Kada je u pitanju faktor socio-emocionalne kompetencije nastavnika, takođe su mlađi ispitanici naklonjeniji i ovim kompetencijama. Naime, s obzirom da su još uvek mladi, a prvi put se susreću sa većim promenama u nastavnom procesu, uključujući i promenu nastavnog osoblja, može se reći da mnogo više od starije dece, koja su na to već navikla, cene razumevanje, podršku i ljubaznost. U vezi sa tim, ne sme se izostaviti činjenica da od petog razreda fizičko vaspitanje predaje predmetni nastavnik, umesto nastavnika razredne nastave. Takva promena za sobom donosi mnogo veće zahteve i očekivanja od učenika, kao i prelazak na jedan novi nivo u bavljenju fizičkom aktivnošću. Iz tog razloga, njima je, više nego starijim učenicima, bitno da nastavnik shvati da ne mogu odmah uraditi vežbu onako kako on očekuje, da nemaju

svi isti nivo sposobnosti, kao i da ne vole baš svi fizičko vaspitanje. Ono što je kod ove dimenzije ključni element jeste sklonost nastavnika da uzme u obzir individualne razlike učenika, te upravo zbog toga ove kompetencije mlađi učenici cene. Takođe, mlađi učenici smatraju da nastavnik fizičkog treba da se trudi da i njih zainteresuje za fizičko vaspitanje i ukaže na važnost ovog predmeta, verovatno zbog toga što su oni otvoreni za promene i spremni da procene i vrednuju trud nastavnika. Može se pretpostaviti da učenicima mlađeg uzrasta odgovara stil vođenja nastave u kom se prepliću adekvatna doza slobode, ali i kontrole nad učenicima. Naime, mlađi učenici su naklonjeni onim nastavnicima koji zahtevaju disciplinu, red i rad, i dosledni su onome što rade, odgovorni i savesni, ali istovremeno nastoje da učenike motivišu, time što će se truditi da upute razumevanje svakom učeniku i da vežbe i časove prilagode sposobnostima svakog deteta. To nisu nužno popustljivi nastavnici, već više demokratski ili autoritativno usmereni, što je u skladu sa nekim rezultatima ranijih istraživanja, koja govore da je ovaj stil vođenja nastave najefikasniji (Šimić Šašić, 2011).

ZAKLJUČAK

Ovo istraživanje nastojalo je da rezultira sažetim prikazom stavova učenika prema njihovom nastavniku fizičkog vaspitanja, a može poslužiti i kao smernica drugim istraživačima da dublje ispituju prirodu stavova učenika. Može se smatrati da je ovo samo početni korak na putu ka otkrivanju svih onih osobina, ponašanja i stavova koje učenici cene. Sa druge strane, dok se do opširnijeg i dubljeg uvida ne dođe, rezultati istraživanja mogu poslužiti kao smernica svim onim nastavnicima koji nastoje da unaprede svoj rad i odnos prema učenicima, kako bi na taj način lakše i efikasnije ostvarili ciljeve vlastite nastave i što bolju interakciju sa učenicima. Teorijski značaj istraživanja ogleda se u mogućnosti utvrđivanja onih karakteristika, tj. kompetencija nastavnika fizičkog vaspitanja, koje učenici osnovnoškolskog uzrasta posebno cene. Takođe, istraživanje pruža i važne informacije o postojanju razlika među decom različitog uzrasta kada su u pitanju stavovi prema nastavniku fizičkog vaspitanja, te se stoga može smatrati i dodatkom domaćoj literaturi koja se bavi stavovima učenika. Isto se može reći i za dobijene informacije u pogledu razlika na osnovu toga da li učenici mimo škole treniraju ili ne treniraju neki sport. Uzimajući u obzir način na koji su različite demografske karakteristike (pol, uzrast, treniranje nekog sporta) povezane sa stavovima učenika prema nastavniku fizičkog vaspitanja, može se doći do informacija koje su vredne i za nastavnike i za učenike. Takođe, ispitivanje stavova prema nastavniku fizičkog može obogatiti i znanja bitna za sportsku pedagogiju. Pored toga, upitnik korišćen u ovom istraživanju, a

koji nije ranije korišćen osmišljen je specijalno za ovo konkretno istraživanje, može poslužiti kao početna tačka u formulisanju i standardizaciji detaljnijeg upitnika za procenu stavova učenika prema nastavniku fizičkog vaspitanja. Pored toga, teorijski značaj ovog istraživanja može se ogledati i u mogućnosti poređenja njegovih rezultata sa rezultatima istraživanja u okviru nekih drugih sredina i kultura, u cilju utvrđivanja uticaja kulture i sredinskih faktora na stavove učenika prema nastavniku fizičkog vaspitanja.

Praktični značaj ovog istraživanja takođe je vrlo važan. Sticanje uvida u to kakva je priroda stavova učenika prema nastavniku fizičkog vaspitanja, i koje su to kompetencije koje oni posebno cene, može značajno doprineti efikasnijem i adekvatnijem planiranju i sprovođenju nastavnog procesa, te na taj način pomoći i učenicima i nastavnicima u procesu učenja. Važno je uzeti u obzir da je ovo konkretno istraživanje sprovedeno na uzorku osnovnoškolskih učenika jedne škole iz seoske sredine. Iz tog razloga, rezultati ne mogu da se generalizuju na populaciju osnovnoškolske dece. Bilo bi korisno ispitati stavove na uzorku dece iz različitih sredina, kako bi se mogli izvući detaljniji zaključci. Pored toga, bilo bi zanimljivo sprovesti i istraživanje koje bi se bavilo razlikama u stavovima učenika prema nastavniku fizičkog vaspitanja između dece sa sela i iz grada, jer bi se na taj način stekao uvid u to da li i na koji način sredinski faktori utiču na stavove učenika. U vezi sa tim, treba napomenuti da je jedno od ograničenja ovog istraživanja svakako i veličina uzorka, koji bi trebalo da bude veći kako bi se rezultati mogli adekvatnije interpretirati i generalizovati. Pritom, može se reći i da je uzorak ujednačen jedino po uzrastu, dok je po polu i tome da li učenici treniraju neki sport ili ne neujednačen, što se takođe može smatrati ograničenjem istraživanja. S obzirom da se stavovi mogu, iako teško promeniti, bilo bi interesantno organizovati longitudinalnu studiju, kako bi se utvrdilo na koji način se menjaju stavovi prema nastavniku fizičkog vaspitanja u zavisnosti od razvojne faze u kojoj se učenik nalazi. To bi svakako dalo korisne informacije o tome kako da nastavnici svoje ponašanje prilagode različitim uzrastima. U tom kontekstu, mogli bi biti uključeni i učenici srednjih škola, kako bi se ispitali i njihovi stavovi prema nastavniku fizičkog vaspitanja, a na taj način bi se dobila potpunija slika o razvoju i promeni stavova učenika. Može se pretpostaviti i da na rezultate ovog istraživanja utiču još neki faktori koji nisu uključeni u analizu, poput osobina ličnosti konkretnih učenika, veličine odeljenja, pola njihovog nastavnika fizičkog vaspitanja, njegovog ponašanja, stavova i slično, iako se pretpostavlja da su učenici prilikom popunjavanja upitnika u obzir uzeli svog nastavnika fizičkog vaspitanja. Bilo bi interesantno u neka buduća istraživanja uključiti i ove faktore, i na taj način ispitati, na primer, povezanost stavova učenika prema nastavniku fizičkog vaspitanja sa njihovim osobinama ličnosti

LITERATURA

1. Aicinena, S. (1991). The teacher and student attitudes toward physical education. *Physical Educator*, 48(1), 28.
2. Bakirtzoglou, P., & Ioannou, P. (2011). Disciplinovanost učenika u grčkim srednjim školama u odnosu na pol, zainteresovanost za nastavu fizičkog vaspitanja i sportske aktivnosti. *SportLogia*, 7 (2), 101-110.
3. Brumbach, W. B. (1968). Effect of a special conditioning class upon students' attitudes toward physical education. Research Quarterly. American Association for Health, *Physical Education and Recreation*, 39(1), 211-213.
4. Brophy, J. E., & Good, T. L. (1974). Teacher-student relationships: Causes and consequences. Holt, Rinehart & Winston.
5. Bratanić, M., i Maršić, T. (2004). Relacije između stavova učenika prema nastavniku i uspjeha u učenju. *Napredak*, Zagreb, 145(1), 133-144.
6. Colley, A., Comber, C., & Hargreaves, D. J. (1994). School subject preferences of pupils in single sex and co-educational secondary schools. *Educational studies*, 20(3), 379-385.
7. Duffy, J., Warren, K., & Walsh, M. (2001). Classroom interactions: Gender of teacher, gender of student, and classroom subject. *Sex roles*, 45(9-10), 579-593
8. Đigić, G. (2013). *Ličnost nastavnika i stilovi upravljanja razredom*. Doktorska disertacija, Niš: Filozofski fakultet u Nišu.
9. Ilić, D. S., i Stević, S. R. (1996). Mišljenja sedamnaestogodišnjih učenica o profesoru fizičkog vaspitanja. *Fizička kultura*, 50(4), 306-311.
10. Jennings, P. A., & Greenberg, M. T. (2009). The prosocial classroom: Teacher social and emotional competence in relation to student and classroom outcomes. *Review of educational research*, 79(1), 491-525.
11. Karanac, R., Papić, Ž., i Jašić, S. (2010). Profesionalni razvoj nastavnika u funkciji unapređivanja kvaliteta obrazovno – vaspitnog procesa. *Nova škola*, 7, 88-97.
12. Kermeci, S. (2011). *Angažovanost učenika u rekreaciji osnovnih škola opštine Sečanj*. Magistarski rad. Beograd: Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja.
13. Luke, M. D., & Cope, L. D. (1994). Student attitudes toward teacher behavior and program content in school physical education. *Physical Educator*, 51(2), 57-66.
14. Markuš, M. (2010). Socijalna kompetentnost – jedna od ključnih kompetencija. *Napredak*, 151(3-4), 432-444.
15. Mićanović, V. (2012). Kompetencije u radu s mladima. *Sociološka luča*, 6, 103-112.
16. Nicaise, V., Cogérino, G., Bois, J., & Amorose, A. J. (2006). Students' perceptions of teacher feedback and physical competence in physical

- education classes: Gender effects. *Journal of teaching in Physical Education*, 25(1), 36.
17. Radovanović, Đ., Arunović, D., Madić, B., i Višnjić, D. (1993). Stavovi učenika srednjih škola u Srbiji prema osobinama nastavnika fizičkog vaspitanja. *Fizička kultura*, 47(1-2), 10-13.
 18. Radovanović, I. (1994). Stavovi učenika prema osobinama nastavnika fizičkog vaspitanja. *Fizička kultura*, 48(3), 223-228.
 19. Ryan, S., Fleming, D., & Maina, M. (2003). Attitudes of middle school students toward their physical education teachers and classes. *Physical Educator*, 60(2), 28.
 20. Sallis, J. F., & McKenzie, T. L. (1991). Physical education's role in public health. *Research quarterly for exercise and sport*, 62(2), 124-137.
 21. Smoll, F. L., & Schutz, R. W. (1980). Children's attitudes toward physical activity: A longitudinal analysis. *Journal of Sport Psychology*, 2(2), 137-147.
 22. Šimić Šašić, S. (2011). Interakcija nastavnik-učenik: Teorije i mjerenje. *Psihologijske teme*, 20(2), 233-260
 23. Stronge, J. H. (2007). *Qualities of effective teachers*. ASCD.
 24. Subramaniam, P. R., & Silverman, S. (1999). Student attitude toward physical education and physical activity: A review of measurement issues and outcomes. *Journal of teaching in physical education*, 19(97), 125.
 25. Višnjić, D., Martinović, D., Ilić, J., i Marković, Ž. (2010). Ispitivanje relacija postignuća i motivacije učenika VII razreda za angažovanje u nastavi fizičkog vaspitanja. *Sportmont*, 23-24, 25-30
 26. Wersch, A., Trew, K., & Turner, I. (1992). Post-primary school pupils' interest in physical education: Age and gender differences. *British Journal of Educational Psychology*, 62(1), 56-72.